

Een kleine theologische exercitie

Jodendom en Israël, verguizing en veroordeling

Ruben Vis,
alg. secretaris Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap

juni 2020

De Raad van Kerken heeft een oproep van de Wereldraad van Kerken gesteund om een boycot in te stellen en het associatieverdrag dat de EU met Israël heeft, op te zeggen wanneer Israël er toe over zou gaan om delen van de West Bank / het Bijbelse Judea en Samaria te annexeren. Om de actie van de Raad van Kerken (nadien door de Raad in een nadere verklaring afgezwakt) te begrijpen, is een kleine theologische exercitie nodig.

De steun van de Raad van Kerken heeft geleid tot ergernis aan Joodse zijde. Waar is de veroordeling van ook maar één ander land door de Raad van Kerken. In de afgelopen drie jaar sprak de Raad zich uit over van alles, over armoede, asielzoekers, vluchtelingen, milieuvraagstukken, maar nooit over de veroordeling van welk land dan ook.

Singling out Israel, noemt Natan Sharansky het als hij legitieme kritiek op de Joodse staat wil onderscheiden van antisemitisme. Nog daargelaten dat er helaas genoeg mensenrechtenschendingen zijn die onder Palestijns gezag worden gepleegd en om een veroordeling vragen.

Naast kritiek op de positionering die de Raad heeft gekozen op andere gronden is er nog een specifieke grond die juist bij een vergadering van christelijk-religieuze organisaties die een gezamenlijke theologische grondslag hebben, om bestudering vraagt. Over de theologische dimensie van de actie van de Raad van Kerken en in bredere zin de verschillende soms moeizame grondslagen voor de verhouding van het christendom tot het Jodendom, gaat dit artikel. Het schetst hoe in het christendom wordt geworsteld met de wortels die onmiskenbaar in het Jodendom liggen, hoe die worsteling tot verschillende theologische opvattingen leidt en daarom de focus op de staat Israël ligt, veel meer dan op enig ander land of politiek conflict.

Overdonderd en ontdaan

Het OJEC is het officiële overlegkanaal tussen Joodse en christelijke kerkgenootschappen. Diverse kerken hebben door middel van het OJEC een modus gevonden om met de worsteling en met de relatie met het Jodendom om te gaan en gestalte te geven. In het OJEC wordt de oproep door het NIK geagendeerd. Het OJEC heeft zich, zeer uitzonderlijk, rechtstreeks tot de Raad van Kerken gericht. "Binnen het OJEC willen christelijke leden graag aan onze Joodse gesprekspartners uitleggen dat er werkelijk iets is veranderd in de kerken sinds de laatste eeuwen, als het gaat om de relatie met het Joodse volk. Soms krijgen wij het gevoel dat het tegen beter weten in is".

De Joodse kerkgenootschappen participeren ook in het OJCM, het overleg van Joden, christenen en moslims. Anders dan in het OJEC zitten daar niet de christelijke kerkgenootschappen aan tafel maar de Raad van Kerken. De partners van de Raad van Kerken in het OJCM, Joods en islamitisch¹, zijn boos over de actie van de Raad van Kerken. Ze voelen zich overdonderd en ontdaan omdat de Raad van Kerken de visie van de Wereldraad van Kerken deelt dat alle fouten binnen 'het conflict' aan de kant van Israël liggen. Hanneke Gelderblom-Lankhout, lid van het OJCM, zegt in haar Jonet-column: "Bij het OJCM kiezen we juist niet voor de makkelijke weg van polarisatie waarin 'jij' tot de goeden behoort en al die anderen de potentiële schuldige zijn."

¹ Koran, hoofdstuk 5:20-21

Volgen Delen Opslaan ...

Meest relevant is geselecteerd, waardoor sommige opmerkingen mogelijk zijn weggefilterd.

Raad van Kerken in Nederland
19 mei · 🌐

RAAD VAN KERKEN STEUNT PROTEST TEGEN ANNEXATIE

Vorige week stuurde de Wereldraad van Kerken (WCC), samen met de Raad van Kerken in het Midden-Oosten (MECC) deze brief naar de Europese ministers van Buitenlandse Zaken. Hierin wordt een dringend appel gedaan protest aan te tekenen tegen de annexatie van Palestijnse gebieden door Israël.

De Nederlandse Raad van Kerken ondersteunt dit appel en heeft de brief nog eens extra onder de aandacht gebracht van minister Blok en de vaste kamercommissie van Buitenlandse Zaken.

De voorgenomen annexatie van de gebieden op de Westelijke Jordaanoever zal het vredesproces en een eventuele tweestatenoplossing nagenoeg onmogelijk maken. Ook zal deze leiden tot grotere ongerechtigheid, onteigening, toenemende spanningen, regionale destabilisatie en een verdere erosie van het respect voor het volkerenrecht.

In navolging van de WCC en de MECC hoopt de Nederlandse Raad van Kerken dat de Europese Unie op een mogelijke annexatie met passende sancties zal reageren, zoals ook gebeurde na annexatie van de Krim door Rusland.

Zie ook: <https://www.raadvankerken.nl/.../raad-van-kerken-steunt-prot.../>

Zich behoorlijk verhouden tot het Jodendom

De Raad van Kerken wordt gevormd door veertien lidkerken en nog eens vier kerken die met de Raad zijn geassocieerd. Deze achttien kerken vormen het overgrote deel van christelijk Nederland. Ter vergelijking, in het OJEC zit maar een handjevol kerken. Het zijn slechts deze kerken die proberen zich behoorlijk te verhouden tot het Jodendom. Het aantal zegt iets over hoe lastig dit voor de christelijke kerken is. De meeste vinden het nog steeds moeilijk af te stappen van aloude dogma's over evangeliseren van Joden en zij vinden het moeilijk om een relatie te leggen tussen hun eigen geloof en het levende Jodendom².

Tussen Jodendom en christendom

Een kerk of kerkgenootschap is een groep mensen die zich bezighoudt met de gezamenlijke verering van het Opperwezen. Wat wordt verstaan onder 'Opperwezen' vult ieder kerkgenootschap zelf in. Dit is een kwestie van vrijheid van religie. Wat in ieder geval tussen Jodendom en christendom in staat is de figuur van Jezus. In het christendom maakt hij onderdeel uit van het Opperwezen, voor het Jodendom heeft Jezus geen rol. In *Between Jerusalem and Rome, Reflections on 50 years of Nostra Aetate*, geven rabbinale organisaties van traditionele signatuur uit de VS, Europa en Israël een bespiegeling over Nostra Aetate, vijftig jaar nadat het

² Zie: Gert van Klinken, *Christelijke stemmen over het jodendom, zestig jaar Interkerkelijk Contact Israël (1946-2006)*, Eburon, Delft, 2009

Tweede Vaticaanse Concilie dit document vaststelde. De Rabbinical Council of America, de Conference of European Rabbis en het Opperrabbinaat van Israël merken in *Between Jerusalem and Rome* op dat er diepgaande theologische verschillen zijn tussen Jodendom en christendom. "De kernovertuiging van het christendom die zich richt op de persoon van "Jezus als de Messias" en de belichaming van de "tweede persoon van een drie-enige God" creëert een onverenigbare scheiding met het jodendom. Ondanks die diepgaande verschillen hebben enkele van de hoogste Joodse autoriteiten verklaard dat christenen een speciale status hebben omdat ze de Schepper van hemel en aarde aanbidden, die het volk van Israël van Egyptische slavernij heeft bevrijd en die voorzienigheid over de hele schepping uitoefent."³

Ingewikkelde verhouding

Christenen hebben een ingewikkelde verhouding tot het Joodse geloof. Sommige christenen geloven dat als alle Joden in het land Israël wonen, Jezus weer verschijnt in Jeruzalem (chiliasme). Let wel, het gaat hen erom Joden onderdeel te laten zijn van hun messiaans eschatologisch heilsplan, het plan waarin (deze) christenen geloven; om het koninkrijk van Jezus en de drie-enige God op aarde te vestigen. Dat is het einddoel. Joden zijn daarin een middel.

Als de ultieme vorm van antisemitisme werkelijkheid zou worden, dan zijn er geen Joden meer. Niet hier in Nederland en niet in Israël om instrumenteel te zijn in de wederkomst van Jezus, deze wederkomst ter plekke te aanschouwen en te ondergaan.

Van deze christenen geen zendingspraktijken te verwachten is dus niet aangenaam verrassend maar voor henzelf pure noodzaak. Als Joden geen Joden blijven, stagneert het ultieme doel: de wederkomst van Jezus op aarde in Jeruzalem. Het is verleidelijk om je te laven aan de warmte van christenen met deze heilsverwachting. Daarmee participeer je, weliswaar indirect, in hun godsdienst, in hoe zij (hun) God vereren. Opperrabbijn Justus Tal heeft hier kort na de oorlog een uitspraak over gedaan.

Opperrabbijn Tal

Justus Tal was de zoon van Tobias Tal, opperrabbijn van achtereenvolgens Gelderland en Den Haag. Justus werd zelf in 1918 opperrabbijn van Utrecht en Drenthe. Hij overleefde als een van de weinige rabbijnen de oorlog. Tal heeft bekendheid gekregen hoe hij 75 jaar geleden, opgedoken uit de onderduik nog hopen op en zoekend naar zijn zoon die naar later blijkt in Sobibor vermoord te zijn, op onwaarschijnlijk krachtige wijze de in de Portugese Esnoga samengekomen Joden op 9 mei 1945 toesprak. Kort daarna deed hij de volgende uitspraak over de sjoel in Assen.

Na 1945 stonden veel sjoels leeg. De synagoge in Assen werd door de Joodse Gemeente of wat daar nog van over was, verhuurd aan een kerk die er zondagse kerkdiensten in hield. Voor sjoeldiensten waren geen tien Joodse mannen meer bijeen te krijgen. Van de vijfhonderd Joden waren er na de oorlog nog 29 over. Nee, oordeelde opperrabbijn Tal. Je mag een sjoel wel verkopen, maar je mag een sjoel niet aan een kerkgemeente verhuren om zo de gebedsdienst van christenen te faciliteren. Want ook al geloof je daar zelf niet in, je participeert daarmee in hetgeen waarnaar hun verlangen en verwachting uitgaat: de terugkeer van Jezus en de erkenning van hem als verlosser.

Tal wees erop dat hun verlossersbegrip een andere is dan het onze en de grote nadruk die er in het christendom wordt gelegd bij de Messias is ook niet compatibel met het Jodendom waar de Messias niet centraal staat. "... dat de Christen theologen, als zij het over 'den Messias' hebben, de Joodsche voorstelling er van totaal foutief weergeven en men in elk Christelijk boek, als 't er over spreekt, een schets vindt, die aan alle kanten verkeerd is."

Opperrabbijn Tal zei over Jezus: 'diens terugkomst is wezenlijk voor het christendom – naar zijn terugkomst zijn de beloften en heilsvorspellingen verschoven, en al die voor het christendom niet volbrachte beloften maken die tweede verschijning centraal en onmisbaar'. Maar, zei Tal ook, die hele centralisering in het

³ *Between Jerusalem and Rome, Reflections on 50 years of Nostra Aetate*, p. 11, en noemt in een noot deze 'some of Judaism's highest authorities': Tosafot; Rabbenu Yeruham ben Meshullam; R. Moses Isserles; R. Moses Rivkes; R. Samson Raphael Hirsch, en de vindplaatsen van hun uitspraken.

christendom op de gestalte van de masjiach is met Tenach in strijd. "In Tenach en in het Jodendom is 'de messias' helemaal niet centraal. God is het centrale; de relatie van de mens gaat naar God uit en naar niets en niemand anders."

Vitaal verbonden

"Joden en christenen leven uit één en dezelfde wortel," stelde kardinaal Wim Eijk, aartsbisschop van Utrecht, in 2012 vast bij de installatie van de werkgroep Kerk en Jodendom in zijn bisdom. Eijk: "Jezus als grondlegger van het christendom komt voort uit het volk Israël en wij delen veel van onze geloofstradities met het Jodendom. Wij zijn niet alleen door onze Heer en door de Schriften, maar ook door onze theologie en liturgie vitaal verbonden met de Joodse godsdienst."

De verbondenheid is vitaal voor het christendom, niet voor het Jodendom. Ingewikkeld voor wie die verbondenheid nodig heeft. Verbondenheid is vanuit het Jodendom dus geen zaak van reciprociteit; onze verbondenheid met het christendom is op een andere voet dan die van het christendom met het Jodendom. De vergelijking met de wortel komt uit Romeinen waar Paulus wordt geciteerd: 'Is de wortel van de boom heilig, dan ook de takken. ... bedenkt dat de wortel u draagt en niet gij de wortel' (Romeinen 11, vers 16-18). Inderdaad zijn christenen met het Jodendom verbonden door de Schriften. In het nieuwe schrift komen Joden voor, hetzij als Joden, meermaals negatief geportretteerd, hetzij Joden die christen worden. Het oude schrift, of in onze bewoording Tenach, vormt het grootste deel van de Bijbel zoals de christenen die kennen. Daar, in Tenach, ligt dus een verbondenheid, maar die verbondenheid is betrekkelijk beperkt. De christelijke ontvangst van de Tora en de christelijke uitleg van Tenach drijft ver weg van hoe het Jodendom de teksten leest.

De Tora is een wetboek voor het leven, leert hoe te leven. De 613 mitswot, de voorschriften om te doen of juist niet te doen, vormen daarin de rode draad. Echter het christendom incorporeert de Tora wel, net als de andere boeken van Tenach, maar elimineert daaruit de mitswot, die hoeven niet meer te worden gehouden. Dit geeft een heel andere dimensie aan de aanname van de Tora. Leibowitz in zijn bekende scherpe bewoording: "In zoverre als het Jodendom de religie van Tora en mitswot is, is het christendom zijn ontkenning."⁴

Evangeliseren

Het christendom heeft een opdracht aan haar aanhangers die het Jodendom haar aanhangers niet geeft: evangeliseren. Opperrabbijn Tal: "Het grote verschil tussen het Jodendom en het christendom is dat het christendom exclusivistisch is en zegt: 'Wie gelovig is geworden en gedoopt is zal gered worden, maar wie niet gelovig is geworden, zal veroordeeld worden' (Mk. 16:16): 'Wie gelooft in 'de Zoon' heeft het eeuwige leven; doch wie niet in Hem gelooft, zal geen leven zien, maar de toorn van God rust blijvend op hem' (Joh. 3:36; zie voorts Joh. 3:18,36, 12:48, II Thess. 1:3-9; I Joh. 5:11-12, enz.)⁵.

De niet-christen tot christenen maken, goedschiks en gedurende de eeuwen van verguizing, ook heel vaak kwaadschiks. Na de Sjoa volgt op dit terrein een kentering in het christelijk denken.

De Nederlandse bisschoppen in 1995: "Een traditie van theologisch en kerkelijk anti-judaïsme heeft bijgedragen tot het ontstaan van een klimaat waarin de Sjoa kon plaatsvinden. Een zogenaamde 'catechese van de verguizing' leerde dat het Jodendom na de dood van Christus als volk verworpen zou zijn. Niet veroordeling en verguizing, maar respect en bescheidenheid moeten bepalend zijn voor onze houding ten opzichte van de rol die het Jodendom toekomt in Gods geschiedenis met de mensen."

⁴ Jesjajahoe Leibowitz, "The common Judeo-Christian heritage", in: Judaism, Human Values, and the Jewish State, p. 256, 1992; Idem in: Jesjajahoe Leibowitz, *Jahadoet, Am Jehoedi, Oemedinat Jisrael*, p. 327, 1975

⁵ J. Tal, *Voor ons ons Jodendom en niet het Christendom*, 1945

Helemaal weg is de drang Joden te bekeren⁶, te veroordelen en te verguizen niet, nog niet. Veroordeling en verguizing vormen de grondslag voor de oproep Israël te boycotten en het associatieverdrag met Israël op te schorten.

Breed en universalistisch

Andersom, hoe de Joodse religie kijkt naar de niet-Jood verwoordde Tal als volgt: "Het Jodendom is breed en universalistisch, ziet in ieder mens 'Gods evenbeeld', beschouwt elk edel mens als broeder, als volwaardig mens, van welke religie hij ook zij, en spreekt het: De edelen van alle volkeren hebben deel aan het 'toekomstige geluk' uit; het wil niemand zijn religie ontnemen noch zichzelf aan iemand opdringen." Zo'n dertig jaar later, in 1965, verscheen de verklaring Nostra Aetate van het Tweede Vaticaanse Concilie, een radicale verandering in de relatie die de Rooms-Katholieke kerk sindsdien inneemt tot het Jodendom. Rabbi dr. J.B. Soloveitchik, geestelijk voorman van de Amerikaanse modern-orthodox beweging schreef in de aanloop naar Nostra Aetate: "*Jews are vitally concerned with the problems affecting the common destiny of man.*" Toeval of niet, Soloveitchik gebruikt hetzelfde 'vitally' als aan Rooms-Katholieke zijde wordt gebruikt, onder meer in het citaat van mgr. Eijk: wij zijn ... vitaal verbonden met de Joodse godsdienst. Soloveitchik gaat verder en zegt dat Joden zich beschouwen als leden van de universele gemeenschap belast met de verantwoordelijkheid om vooruitgang te bevorderen op alle gebieden, economisch, sociaal, wetenschappelijk en ethisch. Soloveitchik: "Als zodanig zijn we tegen een filosofie van isolationisme of esoterie die de Joden in een cultureel gesloten samenleving zou zien leven. ... Tegelijkertijd zijn we een onderscheiden geloofsgemeenschap met een unieke toewijding, een unieke relatie met God en een specifieke manier van leven. We mogen onze rol als dragers van een bepaalde toewijding en bestemming nooit verwarren met onze rol als leden van het gezin van de mensheid (*the family of man*)."

Juist met betrekking tot het theologisch fundament onder de oproep tot boycot van Israël zal blijken dat wat de rabbijnen Tal en Soloveitchik zeggen over het universalisme van het Jodendom, essentieel is.

Steeds nieuwe generaties

Voortkomend uit dezelfde wortel, een geloof geënt op de tak van het Jodendom. Het christendom heeft zich vanuit de wortel en de tak ontwikkeld, tegelijkertijd heeft het Joodse geloof zich ook voortgezet. De geschiedenis heeft bewezen dat het christendom niet in de plaats van het Jodendom heeft kunnen komen. Het Jodendom is er eerder geweest en is er steeds geweest en heeft getoond zelfs wanneer het christendom leidend is op het wereldtoneel, toch ook zijn plaats te behouden, zijn aanhangers het geloof zien voort te zetten en over te dragen op steeds nieuwe generaties. Zelfs toen het Jodendom uitgeroeid leek, wist het op te staan uit haar diepste ellende.

Na de levensgeschiedenis van Jezus werd het Jodendom getroffen door de vernietiging van de tempel, door verschrikkelijke uitmoordingen en door verbanning. Toch bleef het Jodendom bestaan en behield aantrekkingskracht. Tweeduizend jaar later vond de grootste kwantitatieve vernietiging van de diaspora plaats, de grootste poging tot vernietiging, poging, want het Joodse volk wist zich wonderbaarlijk op te richten. Zou dat wonder bij de paus en bij protestantse leiders tot het inzicht hebben geleid om hun kerkpolitiek en de theologie die daaraan ten grondslag ligt, ten opzichte van het Jodendom te wijzigen? Zelfs Joden op nooit gekende industriële wijze vermoorden heeft het verbond niet kunnen verbreken. Als onze God dezelfde is als hun God, dan heeft Hij zich nog steeds niet van hen afgekeerd.

Veroordeling en verguizing

"Niet veroordeling en verguizing, maar respect en bescheidenheid moeten bepalend zijn voor onze houding ten opzichte van de rol die het Jodendom toekomt in Gods geschiedenis met de mensen", aldus kardinaal Eijk in 2012⁷. Toch, wie naar de grondslag kijkt waarop de oproep van de Raad van Kerken is gebaseerd om een

⁶ Zie over de nog steeds bestaande bekeringsactiviteiten: Ruben Vis, *Lesjana haba'a biroesjalajim*, Volgend jaar weer. Maar dan in Jeruzalem. Een joodse kijk op een christelijke drive, 2018

⁷ Het document "*The Gifts and Calling of God are Irrevocable*" van Vatican's Commission for Religious Relations with Jews ter gelegenheid van 50 jaar Nostra aetate in 2015 spreekt in vergelijkbare bewoordingen in par. 6: "... they should do so in a

boycot in te stellen tegen Israël en het associatieverdrag dat de EU heeft met Israël, op te schorten, ziet dat daarin juist die twee elementen bepalend zijn: veroordeling en verguizing.

Terwijl de kerken in het besef van de Sjoa zich anders zijn gaan verhouden tot het Jodendom, geldt voor Palestijns-christelijke leiders (nog steeds) een ander paradigma. Een van deze leiders is de Lutherse predikant Mitri Raheb. Opgeleid in Duitsland, leidt hij een kerkelijk centrum in Bethlehem.

Waar komt vandaan dat de Raad van Kerken zich achter deze oproep van de Wereldraad van Kerken schaarde? (In de Wereldraad van Kerken is de Rooms-Katholieke Kerk niet vertegenwoordigd.) De oproep van de Wereldraad dateert van mei van dit jaar. Een half jaar eerder, in oktober 2019 ontvangt de Raad van Kerken een delegatie van het Hoge Presidentiële Comité voor Kerkzaken in Palestina onder leiding van ds. Mitri Raheb en Amira Hananya, directeur van het comité.

Laakbare theologie

Dit Palestijnse comité is onderdeel van de Abbas-coterie. Raheb houdt er een theologie van veroordeling en verguizing op na. Juist deze ontmoeting met hem blijkt voor de Raad van Kerken de aanzet te zijn geweest om – op basis van Rahebs laakbare theologie – een oproep tot sancties tegen Israël bij de eerstkomende gelegenheid te volgen en te ondersteunen.

De Lutherse predikant probeert Joden neer te zetten als vreemde elementen in het land. Joden komen uit Europa. Dat ongeveer de helft van de Joodse inwoners van Israël uit dezelfde regio komt, de Joden die uit omringende landen naar Israël zijn gekomen, verklaart Raheb niet. Hij negeert ze.

Raheb hanteert de antisemitische Khazaren-theorie. ‘Netanyahu (uiteraard neemt hij de personificatie van het Israëlische kwaad als voorbeeld) heeft minder DNA-overeenkomst met Jezus en koning David dan ik, Mitri, die ook in Bethlehem is geboren. Want Netanyahu komt uit Oost-Europa’. De staat Israël is niet de vertegenwoordiger van het land, de staat Israël is Rome, zegt Raheb. Pijnlijk en een welbewuste omdraaiing; want het was juist Rome dat de Joden in hun diaspora verstrooide.

Jodendom en zionisme zijn nauw verbonden; geen zionisme zonder Jodendom. Anders dan Raheb beweert, komt een Joodse staat niet uit de lucht vallen of is die vanuit Europa geïmporteerd. Nee, het is een voortzetting van hetgeen ooit heeft bestaan en waarover de Joden tweeduizend jaar hoop, verlangen en gebeden hebben gekoesterd, gevoeld en geuit. Maar het Kairos-document dat mede door Raheb is opgesteld, draagt de gedachte uit dat het heilige land was beloofd als ‘een toevluchtsoord voor de armen en onderdrukten’. Paus Johannes Paulus II daarentegen zei tegen de Israëlische premier Sharon (toen nog minister van Buitenlandse Zaken): voor ons is het het Terra sancta, het heilige land, voor u is het ook Terra promessa, het beloofde land.

Raheb aanvaardt het Joodse bestaan als een natie niet. Hij karikaturiseert het als de bron van onrecht. Dit wordt verklaard doordat hij het Jodendom ziet als bijzonder, niet universeel. Het christendom daarentegen is in de ogen van Raheb wel universeel. De Joodse natie wordt daarom beschouwd als niet in staat te zijn om een rechtvaardige en plurale samenleving te creëren of in stand te houden, want het is Joods, en Jodendom is niet universeel, in tegenstelling tot het christendom. Daarentegen is christelijk-Palestijns nationalisme wel gerechtvaardigd want daar heerst het christelijke universalisme, een karakteristiek in het hart van het christelijk geloof.

Raheb bedrijft verguizing in een modern jasje. Dit idee van universalisme bij het christendom, dat ten enenmale zou ontbreken aan het Jodendom, is niet nieuw. Het is vooral in de Middeleeuwen ontwikkeld om de Joodse theologie te bestrijden, de Jood met zijn geloof weg te zetten als anders, af te schilderen als het abnormale en de verklaring te laten zijn voor de eeuwig dwalende Jood die Jezus niet wenst te aanvaarden en die weigert te aanvaarden dat de christelijke kerk zijn geloof heeft vervangen in het verbond met God.

Zichzelf isolerend

Als Raheb spreekt over de figuur Saul die de apostel Paul wordt, trekt hij zolang het om Saul gaat de analogie met de staat Israël. Hij veroordeelt Saul, daarmee Israël veroordelend. Pas nadat Saul de christelijke boodschap heeft omarmd, wordt hij Paulus, een vrede-stichter, een aanhanger en uitdrager van de universalistische gedachte wiens 'grote ontdekking was dat God in Christus de muren van vijandigheid tussen de mens en het goddelijke brak' waardoor de behoefte aan nationale, culturele of gemeenschappelijke verdeeldheden konden worden afgebroken. Deze verwijzing percipieert Saul en daarmee Israël als zichzelf isolerend in tegenstelling tot het universalisme dat aan het christendom wordt verbonden, maar vooral niet aan het jodendom⁸.

Het argument dat Raheb hanteert is dat Israël een staat zou zijn die gebaseerd is op Joods exclusivisme. Het alternatief is een christelijke opvatting van inclusiviteit, gebaseerd op de christelijke interpretatie van de profeten (Tal bespreekt in zijn artikel uit 1945 al hoe verkeerd die interpretatie is) en vooral op de leer van Jezus en de geschriften van diens apostelen. Een zeer problematische opvatting omdat dit oude theologische leerstellingen van het christendom reproduceert zoals vervanging van het Jodendom, en, cultureel gezien, het tegen het Jodendom gerichte idee dat Joden beschouwt als een zichzelf isolerende groep die zich niet kan openstellen voor diversiteit of universele saamhorigheid.

Lang na de Middeleeuwen en kort na de Sjoa, waren het rabbijnse leiders als Tal en Soloveitchik die dit waanbeeld moesten bestrijden. Tal: "Het Jodendom is breed en universalistisch".

De Jood en zijn hoop op de terugkeer naar Joods zelfbestuur in het Terra promessa worden door Raheb afgeschilderd als particularistisch, als het abnormale, het slechte Rome, het vreemde. Daartegenover staat bij Raheb het universalistische en superieure christendom, dat jegens God met de verwachting op Jezus' wederkomst, de rol van verbondsvolk over heeft genomen. Het is dit theologisch brouwsel van verguizing op grond waarvan de Raad van Kerken zich heeft laten spannen voor het karretje van de veroordeling.

⁸ De anglicaanse bisschop Tom Wright noemt Yigal Amir, de moordenaar van de Israëlische premier Yitschak Rabin 'een twintigste-eeuwse versie van Saulus van Tarsus'. Zie: N.T. Wright, *Paulus van Tarsus. Een kennismaking met zijn theologie*, Zoetermeer, 1998, p. 25-38

NIK, *al meer dan 200 jaar, mijn Jodendom*